

Міністерство освіти України
Ужгородський державний університет

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Ужгородського державного університету

Серія Біологія

№ 1

Ужгород 1994

57
433

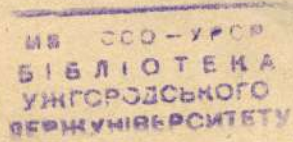
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Комендар В.І. (голова редколегії), Корчинський О.В., Крочко В.Ю. (секретар), Крочко Ю.І., Меліка Ж.Г., Ніколайчук В.І., Рошко В.Г.

Технічний редактор: Меліка Ж.Г.

Відповідальний за випуск: Дьордяй В.С.

Адреса видавництва:
294000, Ужгород, вул.Капітульна 18,
Редакція журналу "Науковий вісник Ужгородського університету"
Тел. 3-32-48

94-55-2

soil. The dynamics of the parasite in time has feebly less marked increase in the number and linear measures of cysts on condition that there is surplus wetting of the heavy soil, when the vegetation of the Solanaceae family plants is interrupted by the great growth of diseases. The representatives of the local flora of the Solenaceae family are stable concerning the mentioned patotype.

ПРО ПРИЧИНИ ІНВАЗІЙ ВУХАТОЇ СОВИ (*ASIO OTUS* L.) В НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ

Л.А.Потіш

Процеси урбанізації орнітофауни, які спостерігаються за останні 50 років, відображаються на усіх ланках екоутруповань. Особливою вразливістю характеризуються хижі птахи і сови.

Матеріалом для написання цієї роботи послужили спостереження, які проводились нами у м.Ужгороді та його околицях. Збір даних проводився шляхом візуальних спостережень за зимівлею вухатої сови (*Asio otus* L.) починаючи із 1989 року. Вивчення живлення проведено шляхом збору погадок і їх аналізу на видову приналежність.

Дані по совам Закарпаття базуються в основному на колекційних матеріалах, що в свою чергу не інформативно щодо знань їх біології і екології. Разом з тим, в останні десятиріччя з'являється все більше даних, які свідчать про зміну поведінки окремих видів і виникає необхідність у вивченні причин, що ведуть до утворення нових пристосувань.

Вухата сова (*Asio otus* L.) - широкопоширений і багаточисельний вид на території Закарпатської області. Разом із сірою совою (*Strix aluco*) їх можна віднести до найбільш чисельних видів сов. На це вказують ряд авторів (Страутман, 1954; Кистяківський, 1950; Портенко, 1950), а також підтверджується і нашими спостереженнями.

В останні 4 роки на території м.Ужгорода було відмічено зимівлю вухатої сови в кількості, яка раніше не відмічалась. Відомо, що для роду Вухатих сов характерним є утворювати невеликі групи кількістю 6-15 особин на зимівлі (Пукинський, 1977). На заході України це вперше було відмічено в м.Тернопіль (Талпош, 1984). Ми хочемо описати, як проходить зимівля в м.Ужгород. Даний матеріал може бути використаний для порівняння.

Із великої кількості парків та скверів м.Ужгорода для вухатих сов найбільш привабливим виявився парк обласної клінічної лікарні (ОКЛ), що опинився в оточенні багатопверхових будинків, хоч разом з тим, знаходиться поблизу найбільш шумної автомагістралі міста - проспекту Свободи. Значну частину дерев, що тут ростуть, було посаджено разом із побудовою лікарні на початку ХХ століття. Це різні види шпилькових порід, береза, клен, каштан кінський.

Вперше невелику групу вухатих сов було зафіксовано в 1988 році, але, на жаль, тоді не було можливості вести систематичні спостереження, які ми розпочали з 1989 року. Як правило, появу перших особин спостерігаємо у кінці першої декади серпня. Вийнятком був 1992 рік, коли перші 6 сов були відмічені уже 30.07. Це можна вважати початком зимівлі сов. У цей період сови вибирають дерева, які знаходяться у найбільш шумному місці парку. Таку картину можемо спостерігати до настання морозів. Із настанням зими, їхня кількість досягає 25-35 особин. Із опаданням листя сови розбиваються на групки і розміщуються по різних хвойних і тополях. Якщо до грудня сови розміщувались на 3-5 деревах, то у грудні вони уже займають 8-12 дерев. Із настанням стабільних морозів кількість їх зростає. В третій декаді січня - першій декаді лютого відмічається максимум чисельності у всі роки спостережень. Так, зимою 1989-90рр. - приблизно 46 особин; 1990-91рр. - 68. В першу декаду березня кількість зимуючих сов різко паде і вони зникають зовсім з території ОКЛ.

У лютому, перед розльотом, можна почути токування самця і хлопання крилами в польоті. Гніздування вухатих сов на території ОКЛ не встановлено. Нами було знайдено 5 гнізд вухатої сови на території великого парку, який прилягає до міста із західної сторони.

Розлітаються сови у різних напрямках, у процентному співвідношенні це складає: на захід - 85%, на схід - 2-3%, на північ - 10%, на захід - 2%. Очевидно, такий розподіл обумовлений розташуванням кормових угідь сов, де вони полюють. Початок розльоту нами спостерігався за 15-40 хвилин до настання темноти. Прилітали птахи на місце денного відпочинку за 30-60 хвилин до сходу сонця. З метою виявлення причин інвазій сови вухатої, нами було проведено аналіз погадок на кількісний і якісний склад. Всього у погадках знайдено: ссавців - 5 видів (*H.arvalis* - 46.4%, *A.agrarius* - 21.6%, *A.flavicolis* - 8.6%, *R.norvegicus* - 10.6%, *N.noctula* - 2.0%); птахів - 1 вид (*P.domestica* - 10.6%). Процентне співвідношення раціону сов показує на трофічну незалежність птахів від міста. Тільки три види - *R.norvegicus*, *N.noctula* і *P.domestica* можна

віднести до типової фауни міста. Але їх кількість у раціоні сов мізерна і з'являються вони переважно в літньо-осінній період, коли кількість сов не досягає максимуму.

Спостереження за совами на протязі 4-х років дають змогу зробити певні припущення і висновки. Можливо, що не характерні для минулого інвазійні скупчення вухатих сов в містах є реакцією виду на зміну навколишнього середовища, а точніше використання видом антропогенного ландшафту. Існує багато даних по співжиттю різних видів птахів, здавалось би антагоністів, поряд. Прикладом цього може бути співжиття полярної сови з гусьми. Гуси використовують цю велику сову як захист. На нашу думку, у випадку із вухатими совами, ми маємо щось подібне. Вухата сова хоч і не великий хижак і ворогів має мало. Сова є ворогом для багатьох видів воронових, займаючи їх гнізда. Тому ми бачимо антагонізм з боку певних видів воронових до цього виду. Ми помітили, що сова міняє місце денного відпочинку тільки тоді, коли її турбує людина або рідкісна у цій частині міста сорока (*Pica pica*) і ворона сіра (*Corvus corone*). Грак (*Corvus frugilegus*) зовсім не звертає увагу на сов. Денний відпочинок відіграє надзвичайно важливу роль для нормального існування сов. Тому вони вибирають місця, де вірогідність їх виявлення з боку природних антагоністів набагато менша, ніж в інших місцях. Тобто людина виступає в ролі захисту для сови від воронових. На наш погляд, вирішальним фактором у виборі місця зимівлі є фактор турбування. Вибираючи парки та сквери у центрі міста, сови ізолюються і мають оптимальні умови для відпочинку вдень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Страутман Ф.И. Птицы Украинских Карпат. - Киев, 1954. - 331с.
2. Талпош В.С. Инвазия ушастой совы в город Тернополь УССР//Птицы и урбанизированный ландшафт.- Каунас, 1984. - С.130.
3. Портенко Л.А. Очерк фауны птиц Западного Закарпатья//Сб.статей памяти акад.Сушкина.-М.-Л., 1950.
4. Кистяковский А.Б. Птицы Закарпатской области. - Киев: изд-во АН УССР. Тр. Ин-та зоол., 1950. - т.4.
5. Пукинский Ю.Б. Жизнь сов. - Л.: Ленинград. ун-т, 1977. - 240с.

SUMMARY

CAUSES OF THE INVASION OF LONG-EARED OWL (*ASIO OTUS* L.) INTO SETTLEMENTS

L. Potish

The characterization of long-eared owls' invasions into Uzhgorod town is given. The causes of this phenomenon is discussed. One of the main reasons of it, according to the author, is the antagonistic interrelationships with other birds.

ПЕРЕТИНЧАСТОКРИЛІ І ДВОКРИЛІ ПАРАЗИТИ КАПУСТЯНОЇ СОВКИ НА ЗАКАРПАТТІ

С.І.Фаринець

Капустяна совка є одним із найбільш небезпечних шкідників капусти на Закарпатті. Традиційні заходи боротьби з капустяною совкою, розроблені на основі використання отрутохімікатів неефективні у зв'язку з тим, що її гусениці живуть в середині качана. З іншого боку, використання отрутохімікатів на полях обмежене санітарно-гігієнічними нормами. Досить перспективним напрямком у боротьбі з шкідниками капусти є використання природних регуляторів їх чисельності - ентомофагів. Для успішного використання ентомофагів в системі заходів боротьби з шкідниками капусти треба добре знати біологію і екологію ентомофагів.

Облік яйцекладок і гусениць капустяної совки проводили шляхом їх підрахунків на 4 рослинах капусти, які ростуть поряд (біля 1 кв.м). На кожному полі проведено по 50 обліків. Яйцекладки збирались у пробірки, у яких по кількості особин яйцеїдів визначали процент зараження шкідника. Гусениць збирали у скляні посудини, в лабораторії підгодовували до лялечок, де таким чином визначали зараженість гусениць. Обліки лялечок, коконів і пупаріїв проводили шляхом розкопок облікових ділянок розміром 1 кв.м. На цих ділянках знімали ґрунт шарами і просіювали через сита. Виявлених лялечок, коконів, пупаріїв закопували у ґрунт в садку і по кількості метеликів і ентомофагів, які вилетіли, підраховували виживання шкідника на даній стадії розвитку.